

Meno vertinimas ar nuvertinimas

Jauni žmonės visais laikais pilni idėjų: jie ateina į meno pasaulį, teigdami – pasaulį seną išardysim, o ant griuvėsių pastatysim naują. Taip jie bando paneigti iki tol egzistavusį meną. Nieko baisaus – tai meno atgaiva, meno variklis, neleidžiantis jam apkerpėti, susenti, pagaliau taip į užmarštį nueina menkaverčiai kūriniai, išryškindami amžinąsias vertybes. Tai tarsi išbandymas laiku, kartų kaita. Be šio išbandymo ir mes, amžininkai, nesužinotume, dar gyvi būdami, kas išliks, ką sukūrėme vertingo.

Tokie jau esame – viskas, ką sukuriame, patiems mums atrodo labai brangu, vertinga, nes iškentėta, išnešiota, išpuoselėta. Dažnai tai sustabdo savikritiką. Tenka pripažinti – labai dažnai. Ir gal teisingas gyvasis mūsų literatūros klasikas Juozas Aputis, privačiame pokalbyje pasakęs, kad nereikia pykti ir jaudintis dėl menkaverčių kūrinių ir neišmanėlių vertintojų – laikas viską atsijos. Klasikas teisingas. Tačiau visgi labai skaudu, kai šiais laikais vienadienės akcijos, performansai imti vadinti menu, šiuolaikiniu menu – tarsi menas gali būti nešiuolaikinis ar pasenęs. Ar gali būti nešiuolaikiška, pasenusi Biblija ar istorija?.. Protestą išreiškiančius performansus ir vienadienes „meno“ apraiškas geriausiai atveju tiktų pavadinti *menine publicistika*.

Laikas viską atrinks. Tačiau apmaudu, kad šiandien sektiniais pavyzdžiais, įvertinamais įvairiausiomis premijomis, tampa būtent tokie *meninės publicistikos* kūriniai. Ir ne tik jaunam, bet ir rimtus kūrinius kuriančiam menininkui kyla noras gaišti brangų laiką, kuriant šį taip vadinamą „šiuolaikinį meną“. Kas gi nenorės būti pripažintu dar gyvam esant, o galų gale – bent suprasti, ar teisinga linkme eita.

Čia ir iškyla tikrų meno žinovų, patyrusių ir mačiusių jau ne pirmą tokio publicistinio meno bangą, menotyryninkų vertinimo būtinybė. Jie pašaukti visada atsiliepia. Atsilieptų ir dabar, tik kad pas mus vis stipriau girdimas ne jų balsas. Atvirksčiai – jis netgi slopinamas, teigiant – jūs pasenot, jūs – sovietinio auklėjimo, suprask, nelaisvi žmonės, ideologizuota jūsų sąmonė ir etc. O sektini pavyzdžiai – tik iš laisvojo pasaulio, tik ten visi viską žino, ten menas šiuolaikinis, vertas dėmesio, sektinas... Ateini į Vilniaus Šiuolaikinio meno centrą ir beveik kaskart įsitikini, kad taip vadinamam šiuolaikiniam menui kurti dažniausiai nereikia net amato išmanymo, jau nekalbant apie estetiką ir grožio vertę...

Iškyla klausimas – kas dabar formuoja vertinimo kriterijus? Peršasi mintis – neprofesionalai, mėgėjai, prijaučiantys. O tai patvirtina ir kai kurių politikų pasisakymai, kai jie, puikybės ir neišmanymo „apdusinti“, ima vertinti meną. O kas baisiausia – ima nurodinėti meno kryptis ir spręsti, kam skirti pinigų, o kam – ne, kas vertinga, o kas – nevertinga.

Deja, tą patvirtina net Nacionalinių meno ir kultūros premijų komisijos pirmininko personalija. Puikus žmogus, žinomas istorikas, bet nieko bendro neturintis su menu, pirmininkauja svarbiausios valstybėje meno premijos skyrimui... Tuomet netenka stebėtis, kodėl tokie kūrėjai, pretendentai į Nacionalines premijas, kaip kad poetas V. Braziūnas, architektas A. V. Miliūnas, kompozitorius G. Kuprevičius lieka už borto, o visame pasaulyje žinomas dailininkas V. Mazūras net nepatenka tarp pretendentų. Ir tai ne Nacionalinės premijos komiteto pirmininko kaltė. Tai dabarties tendencija – artėjimas prie vartotojiškam „menui“ būdingų vertinimo kriterijų.

Petras Mendeika

Kitame numeryje:

- Magiškosios lino skulptūros.
- Šventų Kalėdų poezija.
- Detroito choro „Aidas“ koncertas.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Alio Balbieriaus nuotrauka „1994“

KUKUČIO NIEKŲ DAINELĖ

Niekas nieko
niekam nieką
nė su niekuo –
niekada.

Niekas nieką
niekuo niekam
niekaip nieko –
nė su kuo.

Niekam nieką
niekas niekuo
niekaip nieko –
nė už ką.

Marcelijus Martinaitis

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Petras Mendeika. Meno vertinimas ar nuvertinimas.
- 2-as psl. Marija Limantienė. Lietuvių Operos atlikėjai dainavo širdimi.
- 3-as psl. Vytautas J. Bieliauskas. Vilties Ambasadorius.
- 4-as psl. Kęstutis A. Trimakas. R. Šerelytė – „Draugo“ viešnia.
- 6-as psl. Karilė Vaitkutė. Tik gyvendamas dėl kitų...
- 7-as psl. Raimundas M. Lapas. Also sprach Petravičius...

Lietuvių Operos atlikėjai dainavo širdimi

MARIJA LIMANTIENĖ

*Kaip smagu, kaip smagu, tokio pokylio nebuvo!
Niekada dar nebuvo ir tikrai negreitai bus!
Mus čionai pagavo taip staiga trumpos nakties
svaigė banga,
Ta naktis šiam pokyliui skirta –
žavinga ir trumpa!
Kaip smagu, kaip smagu, kaip nuostabu!*

Taip lapkričio 21-osios vakarą Jaunimo centro scenoje dainavo Lietuvių Operos choras. Tokiais žodžiais galima apibūdinti ir patį vakarą – nuostabu! Nuostabu ir gera, jog vakaro vedančioji Daiva Guzelytė-Švabienė pagerbė ilgamečius Operos vadovus – Vytautą Radžių, stovėjusį prie Operos įkūrimo slenksčio ir dar tebedainuojantį chore, ilgametį Valdybos pirmininką ir solistą Vaclovą Momkų, išdininką bei dainininką Jurgį Vidžiūną ir solistą bei choristą, net 53 sezonus Operos džiaugsmams ir vargais gyvenusį Julijų Savrimą. Buvo pagerbtas ir JAV LB Cicero apylinkės pirmininkas Mindaugas Baukus, nuoširdžiai talkininkaujantis Operai jau ne vienerius metus.

Nida Grigalavičiūtė (Rozalinda) ir Deividas Norvilas (Alfredas), Johano Strauss'o operetė „Šikšnosparnis“.

Nuotaika, kuri tvyrojo pokylio metu, neprilygo nė vienam prieš tai matytam renginiui. Gal todėl, kad nuo scenos iš solistų ir choro dainininkų lūpų į salę sklido kažkokia šiluma ir nuoširdumas, nesumeluotos šypsenos ir džiaugsmas – jie dainavo širdimi! Tai negalėjo nejaudinti žiūrovo. Griausmingi plojimai ir „bravo“ šūksniai ar spengianti tylą po atlikto kūrinio patvirtino – tai, kas vyko ant scenos, saviveikla jau nebepavadinsi...

Koncerto programoje, kurią atliko tik solistai ir choras, skambėjo George Bizet, Franzo Schuberto, Johanno Strauss'o, Franzo Leharo, Imres Kalmano vokaliniai kūriniai.

Chicago Symphony Orchestra choro dainininkė, Lietuvių Operos primadona Nida Grigalavičiūtė, Chicago Lyric Opera choro dainininkė, Lietuvių Operos temperamentingoji solistė Lijana Kopūstaitė-Pauletti, žavingoji solistė Genovaitė Bigenytė, visada linksmas ir šmaikštus solistas Linas Sprindys bei kylanti žvaigždė – 19-metė lietuvaitė Daina Fisher (mecosopranas), Roosevelt University dar tik studijuojanti vokalą, padovanoto publikai nepakartojamas akimirkas. Jie atliko ne tik klasikinius operos meno šedevrus, bet ir šiuolaikinius kūrinius – Carol Bayer ir David Foster „The Prayer“ bei Francesco Sartori „Time to

Lietuvių Operos koncertas.

Giedrės Raugėvičiūtės nuotr.

Say Goodbye”.

Tarsi šviežio oro gūsis nuskambėjo ir Operos choro atlikta Vytauto Kernagio, Pauliaus Širvio ir Dalios Teišerskytės tekstais parašyta Tomo Leiburo daina „Vilniaus mozaika”. Choras pasirodė visai kitokioje šviesoje, kūrinys buvo atliktas labai dinamiškai ir spalvingai, visų nuostabai – jame griaudėjo vyriški balsai!

Žaismingai ir linksmi pasirodė tautinių šokių grupės „Suktinis” šokėjai, atlikę polką „Trik trak” iš šiemet Operoje pastatytos J. Strauss'o operetės „Šikšnosparnis”.

Koncertą vainikavo naujosios Operos valdybos staigmena. Vakaro vedėjos į scenos priekį pakviesti Valdybos nariai sustojo rimtais veidais, rankose laikydami juodus aplankus. Tačiau nuskambėjus Vytauto Kernagio dainos „Mūsų dienos kaip šventė” įžangos akordams ir vienam po kito dainuojant Valdybos nariams, visi suprato – nuobodžios ataskaitos nebus, šventė ir pokylis tęsiasi! Paskutinį posmelį jau dainavo visa salė...

Pasivaišinus „Kunigaikščių užkeigos” patiektais užkandžiais, salę užliejo valsas, tango bei foks-

trotas garsai. Prie rudeninėmis kompozicijomis papuoštų stalų degė žvakės, o salėje sukosi ir sukosi poros.

Lietuvių Opera pradžiugino ne tik dvasingu reginiu. Kai kas jos surengtoje loterijoje laimėjo ir pinigų. Nugalėtojai: 500 dol. – Aldona Kaminskas (Orland Park, IL), 250 dol. – Stasė Damijonaitis (Elgin, IL), po 150 dol. – Vytautas Senda (Chicago, IL) ir V. Aukštinaitis (Orland Park, IL).

Linksmybės baigėsi gerokai po vidurnakčio. Šeimyninis duetas – Jūratė ir Rimantas Grabliauskai (muzikinė grupė „Kaukas”), linksminės publika, praktiškai nenulipo nuo scenos. Dėl to buvo ir nepatenkintų – prie salės besibūriuojančios garbaus amžiaus moterys skundėsi: „Jie taip gerai groja, kad nesinori ir namo važiuoti.”

Šventė baigėsi. Lietuvių Opera nuoširdžiai dėkoja visiems, į ją atvykusiems, visiems, prisidėjusiems prie jos ruošimo, dėkoja rėmėjams, atsiuntusiems pinigines aukas bei dalyvavusiems loterijoje.

Prasideda naujasis Operos sezonas, kuriame publikai žadama padovanoti Franzo Leharo operetę „Linksmoji našlė”. Premjera planuojama 2010 m. balandžio 25 dieną. Operos valdyba tikisi, jog rudeninis lėšų telkimo vėjus tik įsisiūbuoja ir viliasi sulaukti finansinės paramos iš visų lietuvių, neabejingų lietuvybei ir unikaliajai Lietuvių Operai Čikagoje!

Anot Valdybos, surinkus pakankamai lėšų, Opera gali pasvajoti apie 2 spektaklius ir jau istorija tapusį pooperinį koncertą.

Norintys paremti Operą, čekius gali rašyti: Lithuanian Opera, Co., Inc. 8204 Gruener Ct., Palos Hills, IL 60465, Federalinis ID Nr. 362935678. Aukos nurašomos nuo pajamų mokesčio. □

Johano Strauss'o operetė „Šikšnosparnis“.

Pauliaus Jankausko nuotr.

Vilties Ambasadorius

VYTAUTAS J. BIELIAUSKAS

Pranešimas, skaitytas Stasio Lozoraičio (jaun.) ambasadoriaus veiklai paminėti, 2009 m. lapkričio 21 d. Lietuvos Respublikos ambasadoje Vašingtone. Spausdiname sutrumpintą.

Savo laiku Lietuvos Krašto Apsaugos ministras Česlovas Stankevičius, vertindamas Stasį Lozoraitį, taip jį apibūdino: „Ambasadorius Stasys Lozoraitis suvaidino ypatingą vaidmenį Lietuvos istorijoje. Lietuva S. Lozoraičio asmenybėje laikėsi kaip juridinė realybė. Jo veikla galima vadinti vilties diplomatija“. Šis gilus pasakymas tikrai vertas mūsų dėmesio šiandien, minint S. Lozoraičio diplomatinės veiklos sukaktį.

Viltis yra labai svarbus jausmas, kuris turi ypatingos įtakos tiek atskirų individų, tiek tautų gyvenime. Viltis – pozityvus žvilgsnis į ateitį, kurioje matomas visų gerų norų, troškimų išsipildymas. Lietuvių tauta, gyvendama 50 metų komunistinėje santvarkoje, manė, kad ji negali turėti vilčių, kad jos ateitis – aklina. Šitoks vilties praradimas plėtėsi ne tik Lietuvoje, bet jo nebuvo galima išvengti ir tarp užsienyje gyvenančių lietuvių. Buvo daug kalbama apie Lietuvos nepriklausomybės atgavimą, apie išsilaisvinimą; buvo rengiami iškilmingi Vasario 16 d. minėjimai, puoselėjami tautiniai papročiai, skatinama lietuviškų organizacijų veikla ir t.t. Bet kuo toliau, tuo labiau visos viltys grįžti atgal į tėvynę mažėjo ir nyko.

Lietuvoje tokie vilčių saugotojai buvo pirmieji Sąjūdžio veikėjai, kurių entuziazmas greitai ėmė atgaivinti laisvės viltis visoje tautoje. Užsienyje Lietuvos nepriklausomybės viltis gaivino mūsų poetai, rašytojai, organizacijų veikėjai ir mūsų diplomatai. Diplomatomams buvo likęs svarbus uždavinys išsaugoti Lietuvos okupacijos nepripažinimą, Lietuvos valstybės atstovavimą kraštuose, kurie nesutiko su sovietų elgesiu Baltijos valstybėse ir leido ribotą diplomatinę veikimą savo kraštuose. Nors tokių nepripažįstančiųjų skaičiai nyko, bet vis dėlto mūsų diplomatinės įstaigos buvo likusios Vatikane, Anglijoje, Šveicarijoje ir JAV. Kai kuriose vietose buvo pasilikusios konsulinės įstaigos. Sunkiomis sąlygomis vis dar tebedirbo keletas likusių diplomatų, bet jų skaičius taip pat mažėjo. Jie garbingai atstovavo Lietuvos valstybę, bet per daugelį metų jų užsienio kraštų vyriausybės jiems rodė ne tiek pripažinimą, kiek toleranciją.

Diplomatijos šefo titulas Lietuvos diplomatoje atsirado su Lietuvos užsienio reikalų ministro J. Urbšio 1940.6.2 d. raštu, paskiriant S. Lozoraitį (senjorą) Lietuvos užsienio diplomatų viršininku, jei „įvyktų katastrofa“, kuri ir įvyko Sovietų Sąjungai okupuojant Lietuvą 1940.6.15 d.

S. Lozoraitis jaunesnysis, kurio pagerbimui yra skirtas šis minėjimas, tuo metu buvo studentas. Jis buvo gimęs Berlyne, kur tuo metu jo tėvas buvo Lietuvos pasiuntinys. Įdomu pastebėti, kad jis augo užsienyje, kur jo tėvas dirbo diplomatinę darbą. Stasys Lietuvoje buvo lankęsis tik retkarčiais savo vaikystėje. Bet jis augo lietuviškoje šeimoje ir jis sakėsi težinojęs tik vieną tėvynę, kuri vadinasi Lietuva. Sekdami savo tėvo pavyzdžiu, jis ir jo brolis Kazys studijavo politinius mokslus ir teisę, ruošdamiesi, reikalui esant, įsijungti į diplomatinę darbą.

Stasio tėvui pasitraukus iš ambasadoriaus pareigų Vatikane, jas perėmė jo sūnus Stasys. Lietuvos ambasada Vatikane buvo tvirta, pripažinta ir galėjo veikti pagal visas tarptautines privilegijas. Bet Lietuvos pasiuntinybė Vašingtone buvo labai susilpnėjusi: pasiuntinių amžiu padidėjus, jų sveikatai susilpnėjus, vyko pasikeitimai. Kuriam laikui ten buvo atvykęs dabar jau naujas diplomato šefas dr. S. Bačkys, kuris netrukus pakvietė S. Lozoraitį prie savo darbo Vatikane prijungti ir Lietuvos pasiuntinio pareigas. Nuo 1988 metų šias

naujas pareigas S. Lozoraitis labai aktyviai vykdė. Tais pačiais metais ir man teko tvirtai įsijungti į lietuvišką veikimą Amerikoje ir visame pasaulyje, būnant išrinktam PLB valdybos pirmininku. Tie metai buvo taip pat Lietuvos Sąjūdžio įsisteigimo metai. Nuo tų metų mes visi stengėmės pajudinti Lietuvos valstybės išsilaisvinimo klausimą. Taigi ir aš turėjau progos sueiti į glaudžius santykius su Lietuvos Sąjūdžiu, su Lietuvos atstovu S. Lozoraičiu ir su visomis Lietuvių Bendruomenėmis 26 šalyse. Čia ypatingai pasireiškė JAV Lietuvių Bendruomenė, kurios veikla padėjo daug ir PLB, ir Lietuvos atstovybei Vašingtone. Taigi turėjau progą arčiau stebėti gerbiamojo S. Lozoraičio darbą ir jo diplomatinę veiklą ir norėčiau čia keliais savo išpūdziais pasidalinti.

Kai mane išrinko PLB valdybos pirmininku, greit gavau keletą telefaksų iš Lietuvoje besikuriančio Sąjūdžio vadovybės. Greit gavau pakvietimą dalyvauti Sąjūdžio suvažiavime, vykstančiame spalio mėn. Kilo klausimas, ar ten vykti, nes kai kurie manė, kad PLB pirmininkui netiktų vykti į okupuotą Lietuvą, nes tai galėtų būti interpretuojama kaip bendradarbiavimas su okupantais. Šiuo reikalu tariausi su Lietuvos atstovu Vašingtone S. Lozoraičiu. Viską apsvaustęs, jis nusprendė, kad PL Bendruomenė turėtų prisidėti prie Sąjūdžio ir kad man ten reiktų vykti. Tuometinė PLB valdyba taip pat sutiko su jo nuomone ir įgaliavo mane ten vykti, žinoma, rizikuojant, nes laikai buvo pavojingi. Ten nuvykau ir suvažiavimą pasveikinau visų pasaulyje pasklidusių lietuvių vardu – tai buvo priimta su dideliu entuziazmu.

Žinoma, mane ten labai gerai sekė KGB, bet mano judėjimo jie per daug nevaržė. Ten artimai bendravau su prof. Vytautu Landsbergiu ir jo štabu. Grįžau su naujomis viltimis ir visą savo kelionę atpasakojau S. Lozoraičiui. Nuo to laiko mūsų PLB valdyba ir ypač aš palaikėme labai artimus ryšius su S. Lozoraičiu ir jo bendradarbiais Vašingtone.

Įdomu pastebėti, kad jis Lietuvos valstybės išsilaisvinimo viltis turėjo gaivinti ir stiprinti tarp visų: Lietuvos Sąjūdžio vadovybės, JAV vyriausybės ir politikų, mūsų lietuviškų organizacijų atstovų. Lietuvos prisikėlimas prasidėjo su dideliu entuziazmu, bet jo vystymasis ėjo su nemažomis abejonėmis. S. Lozoraitis įtikino naują, Sąjūdžio daugumą turinčią Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą, kad ji atstovauja tautos valią ir kad juridškai ji turi teisę paskelbti Lietuvos atsiskyrimą nuo Sovietų Sąjungos. Turbūt jo samprotavimas stipriai paveikė Vytautą Landsbergį, kuris 1990 m. kovo 11 d., gavęs beveik visuotinį Aukščiausiosios Tarybos balsavimo įgaliojimą, paskelbė Lietuvos pasitraukimą iš Sovietų Sąjungos ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Landsbergis šiuo reikalu tarėsi su daugeliu, bet svarbiausia jam buvo Lozoraičio nuomonė, nes jis savo knygoje S. Lozoraitį vadina „kovo 11-osios architektu“.

Savo santykius su atgimusios Lietuvos vyriausybe Lozoraitis rėmė ne tiek entuziazmu, kiek apgalvota logika. Dirbdamas su JAV vyriausybės atstovais ir politikais, jis buvo atsargus ir ragino juos laikytis okupacijos nepripažinimo, atkreipdamas jų dėmesį į Garbačiovo duotas laisves Lietuvos Sąjūdžiui. Jis žinojo, kad JAV nenorėjo konfliktuoti su Sovietų Sąjunga, ir dėl to kantriai laukė Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo. Tarp mūsų veikėjų buvo taip pat tokių, kurie galvojo, kad, nepaisant kovo 11 d., Lietuva liksianti Sovietų val-

Ambasadorius S. Lozoraitis

džioje, nes okupacinė kariuomenė nebuvo išėjusi iš Lietuvos.

Televizijos bokšto ir Medininkų įvykiai, pareikalavę žmonių aukų, sukėlė nemažą nusivylimą. Bet Lozoraitis turėjo tvirtą įsitikinimą, kad viskas pasikeis, kad Lietuvos valstybė bus laisva. Kantrybė, tiesa ir teisingumas buvo tvirti jo asmenybės bruožai. Jo gyvenimas ir diplomatinis darbas buvo susietas su įvairiais nepritekiais ir dideliu darbo krūviu. Lietuvos pasiuntinybė turėjo didelių finansinių sunkumų, nes ištekliai buvo išsibaigę, o jis stengėsi visas likusias diplomatinės įstaigos išlaikyti. Jis ir likusieji mūsų diplomatai sunkiai vertėsi. Žinoma, JAV Lietuvių Bendruomenė stengėsi padėti, bet ta pagalba buvo ribota.

Lietuvai tapus laisva, buvo raginama suteikti S. Lozoraičiui ambasadoriaus statusą. Bet jis pats tam daug reikšmės neteikė, sakydamas, kad jis daro viską, ką gali, Lietuvos valstybės tarnyboje.

Tiesa, prezidentas Landsbergis gavo Aukščiausiosios Tarybos pritarimą ir suteikė Lietuvos Pasiuntinybei Vašingtone ambasados statusą – jos vadovu tapo Lozoraitis. Bet ir tapęs ambasadoriumi, Lozoraitis neišpuiko: jis buvo visiems prieinamas, kupinas energijos ir kupinas gerų vilčių, kurias jis skleidė ir Lietuvai, ir mums, ir JAV bei kitų kraštų vyriausybėms. Jis vilties neprarado net po nepasisekusio mėginimo tapti Lietuvos prezidentu. Jis sutiko su rinkėjų valia ir vėliau grįžo į Romą, ambasadą Vatikane. Jis nepriklausė nei vienai partijai, bet visos partijos galėjo jį laikyti savo žmogumi. Mums šiandien didelė privilegija pagerbti šį vilties diplomatą – ambasadorių S. Lozoraitį, kurį Dievas pašaukė Amžinybėn 1994 metais.

Jis išėjo, bet jo dvasia yra likusi mūsų atmintyje ir mūsų širdyse. □

Buvę Lietuvos ambasados, vadovaujamos S. Lozoraičio, darbuotojai.

Jūratės Landwehr nuotrauka

Rašytoja Renata Šerelytė – šimtamečio „Draugo“ viešnia

KĘSTUTIS A. TRIMAKAS

Istorinis reiškinys – „Draugas“ sulaukė šimto metų ir į savo gimtadienį pakvietė rašytoją iš Lietuvos. Viešnia jubiliatui atvežė turtingų dovanų – patirtimi brandintų savo kūrybos bei pastabių įžvalgų kraštį. Visa tai paliudijo jos viešnage Čikagoje.

Paskutinis „Draugo“ šimtmečio renginys – rašytojos Renatos Šerelytės iš Vilniaus atsilankymas Čikagoje lapkričio mėnesio pabaigoje. Kaip kitus šimtmečio renginius, taip ir šį sumanė ir įgyvendino aktyvioji „Draugo“ leidėjų tarybos veikėja Marija Remienė. Pakvietimo tikslas buvo dvejopas: 1) Čikagos lietuvių visuomenę supažindinti su šios žymios ir produktyvios rašytojos kūryba ir 2) sudaryti sąlygas rašytojai susitikti su išeivijos visuomene, dienraščio redakcija bei skaitytojais. Dėl ypatingo užimtumo šiam vizitui rašytoja tegalėjo pašvęsti vos vieną savaitgalį. Buvo surengti du susitikimai: šeštadienį, lapkričio 28 d., Jaunimo centre ir lapkričio 29 d. Lietuvių centre Lemonte. Šiuose susitikimuose dėmesio centre buvo: 1) rašytojos plati kūryba ir 2) rašytojos ryšys su „Draugu“.

Rašytojos kūryba

Dviejuose viešuose pokalbiuose buvo užsiminta apie įvairaus žanro rašytojos kūrybą: noveles, eseistiką, poeziją (čia spausdinami du jos skaityti sonetai), romanus, literatūros kritiką, pjeses, istorines apysakas jaunimui, knygas vaikams. Plačiau buvo pasvarstyta apie rašytojos rimčiausią kūrybą – tris romanus.

„Ledynečio žvaigždės“ vaizduoja ir svarsto jaunos merginos *įžengimą į suaugusiųjų pasaulį*. Mergaitė iš Lietuvos provincijos turi svajonių (tai jos „žvaigždės“) tapti rašytoja. Tačiau susiduria su kietu, šaltu, nesvetingu, žmonių pasauliu (tai „ledynmetis“), žlugdančiu jos norus, jos siekius – ją pačią.

„Vardas tamsoje“ vaizduoja ir svarsto jaunos moters, o taip pat ir vyro *tapatybės* klausimą: kas aš. Trapios moters savimonė priklauso nuo jos išimylėjimo jaunystėje. Tapusi tardytoja, pamiltą muzikos mokytoją ji vėl sutinka jai paskirtoje byloje kaip buvusį KGB agentą, žudžiusį septyniolikmetes. Tas susitikimas giliai sukrečia ją pačią: švelnūs muzikas, tapęs žiauriu nekaltųjų žudiku; sergąs šizofrenija, o dar kandidatas į savivaldybės postą šiuolaikinėje Lietuvoje. Turėdamas pažinčių jis ją pačią „sudoroja“: ji praranda darbą,

Renata Šerelytė ir Kęstutis Trimakas, Jaunimo centre, Čikagoje.

o jo byla nutraukiama. Ji pasimeta. Dvilypė asmenybė, mylimasis ją sužlugdo. Du „vardai tamsoje“.

„Mėlynbarzdžio vaikai“ – trečiasis romanas. Autorė pripažįsta, kad jis yra autobiografinio pobūdžio: „Kai rašiau, man labai skaudėjo. Jaudino... ir gerai, kad knygos jaudina. Šitoje jaučiausi tarp žmonių. Norėjau pasidalyti su kitais ir suprasti kitus žmones“. Romanas vaizduoja *vyro despoto neigiamą įtaką nuo jo psichologiškai priklausantiems asmenims*: moteriai (šiuo atveju – jo sugyventinei) ir jo (kaip biologinio tėvo ir kaip patėvio) vaikams. Lietuvio žmona lietuvė palieka vyrą sovietinėje Lietuvoje ir išvyksta į Rusiją komunistinėje partijoje siekti karjeros. Tampa ruso (Mėlynbarzdžio) sugyventine. Paveikta jo žiaurumo, pasiskandina vaikų akivaizdoje. Lieka trys vaikai: „mažylis“ (kurio ji susilaukė iš Mėlynbarzdžio) ir du jos vaikai, dukra ir sūnus, iš pirmų vedybų su bestuburiu, alkoholyje paskendusiu lietuviu, taip pat sovietinės diktatūrinės mėlynbarzdžios sistemos auka.

Romanas pavaizduoja Mėlynbarzdžio vaikų likimą. Dvigubą neigiamą vyro (alkoholiko tėvo ir žiauraus patėvio) įtaką patyręs sūnus, nesuradęs prasmės gyventi, nusižudo. Panašiai neigiamą vyrų (Mėlynbarzdžio, kaip žiauraus patėvio, ir savo alkoholio tėvo) įtaką, o taip pat neigiamą motinos įtaką patyrusi duktė ieško savęs sovietinės visuomenės sistemoje; savarankiškesnė, energingesnė negu brolis, „prisitaiko“ prie sąlygų, naudoja savo talentus – siekia tapti rašytoja, bet, sudariusi šeimą, turinti vyrą ir du vaikus, neranda

tampresnio ryšio su jais, praranda protinę lygybę ir atsiranda psichiatrinėje ligoninėje. Mažylis (tikras Mėlynbarzdžio ir lietuvės moters sūnus) po motinos mirties, nesirūpinant tėvui, atiduodamas į vaikų prieglaudą. Iš prieglaudos išėjęs, idealizuoja tėvą, susiranda „religiją“, bet nesavarankiškas, nesuigaudantis įtraukiamas į naują postkomunistinės Rusijos politikos aparatą.

Šiame romane autorė sujungė savo gyvenimą su savo kūryba. Ji sako, kad tai jos brandžiausias romanas. Ne tik romanas, bet ir pati autorė jį rašydama tapo brandi rašytoja. Nuo čia jos kūryba gali įgyti dar didesnę vaizdavimo jėgą, jei tik ji bus ištikima savo atradimui.

Neatsitiktinai rašytoja pradeda kalbėti apie savo kūrybos naują etapą (žr. toliau). Jos amžius taip pat kai ką pasako: ji kaip tik dabar pasiekė į permainingą, kaitą ir brandumą linkstantį amžių.

Švelni rašytoja, rašanti žiaurius romanus

Negalima šių trijų romanų vadinti trilogija, bet jie turi tam tikrą temų panašumą. Jie visi byloja apie asmenų sužlugdymą.

Pirmasis romanas „Ledynečio žvaigždės“ vaizduoja, kaip jauna moteris su aspiracijomis neranda sau vietos nesvetingame, jos aspiracijas žlugdančiame pasaulyje.

Antrasis romanas „Vardas tamsoje“ iliustruoja dviejų žmonių, vyro ir moters, santykius (ypač psichologinę priklausomybę). Įsimylėjusi, lengvai pažeidžiama moteris atsimuša į pamiltą vyro pasikeitusį įvaizdį. Jos idealas, švelnus muzikos mokytojas – buvęs KGB agentas, nužudęs kelias septyniolikmetes. Paties vyro tapatybei šizofreniškai braškant, jį išimylėjusios, nuo jo psichologiškai priklausiusios moters tapatybė taip pat subyra. Mylėjusi tą, kuris jos niekad nemylėjo, patiria paskutinį smūgį: jis sužlugdo jos karjerą, ateitį ir galutinai – gal ir ją pačią.

Trečiasis romanas „Mėlynbarzdžio vaikai“ atskleidžia despoto ir tirono vyro tragišką įtaką sugyventinei ir vaikams. Sugyventinė pasiskandina. Posūnis nusižudo. Podukra atsiranda psichiatrinėje ligoninėje. Jaunėlis sūnus, nors be pagrindo idealizuoja jį nesirūpinantį tėvą, nesiorientuoja gyvenime ir neapdairiai žengia į dar pasekmių neįpratomą, bet skaudžią ateitį.

Išsviams klausytojams susidaro įspūdis, kad ši švelni rašytoja rašo žiaurius romanus. Tai tik pusiau teisingas įspūdis. Pilnas įspūdis yra toks, kad savo raštuose šiuo metu ji vaizduoja tikrovę,

Eglė Juodvalkė, Marija Remienė, Dalia Cidzikaitė ir Renata Šerelytė.

Jono Kuprio nuotraukos

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

kuri perspėja apie nuasmeninančius ir nužmoginančius žmonių santykius. Jos raštai verčiami į kitas kalbas. Tai rodo jos gvildenamų problemų visuotinumą. Šios problemos yra paveikusios ne tik Lietuvą, bet ir Vakarų pasaulį, kuriame gyvename mes, išeiviai. (Žinoma, šiomis problemomis rašytoja neapkrauna savo knygų, skirtų vaikams ir paaugliams.)

Sąmonė ir pasąmonė

Pokalbiuose apie rašytojos kūrybą buvo atkreiptas dėmesys, kad, leisdama savo pagrindiniams veikėjams (romanuose jų kartais būna daugiau, nei vienas) būti savo išgyvenimų pasakotojams, neretai jie iš sąmoningos patirties pereina į pasąmonės išgyvenimus: sapną, fantazijas, vaiduoklius, kartais net haliucinacijas. Ne per seniausiai autorė pasisakė taip „Lietuviškų knygų“ interneto svetainėje: „Savo atmintį, literatūrinius metodus ir savo kūrinį erdvėlaikį sąlygiškai pavadinčiau magiškuoju siurrealizmu“. Taigi, jos kūrinuose vaizduojama ne tik sąmoninga, bet ir „požeminė“ pasąmonės patirtis. „Samany“ – smulkios kasdienybės plonas sluoksnis kartais dengia gilumines patirtis, kurios gali netikėtai apsireikšti, o gilumoje gali būti pasislėpusi „Pasaulio Šerdis“.

Rašytoja pasisakė patirianti baisių, ją gąsdinančių sapnų, todėl pabudusi džiaugiasi, jog tai tebuvo sapnas. Tačiau aplanko ją ir teigiami sapnai, kaip, pavyzdžiui, „šviesos stulpas“, kuris lemia pasitikėjimą, ramybę, džiaugsmą.

Ką autorė kalba apie savo kūrybą ateityje?

Rašytoja, nepaklausta, bet vidinio polinkio paskatinta, pasisakė apie savo kūrybą ateityje: „Viskas, kas buvo pasąmonėje, išsiliejo, o dabar reikia rašyti apie kažką kita – apie paprastus dalykus... Šilti žmogiški dalykai: meilė, prierašumas, žmonių ryšiai, tikėjimas, atjauta, viskas, kas telpa krikščionybėje. Rašyti paprastus dalykus yra labai sunku, pavyzdžiui, aprašyti gerą žmogų. Literatūra nėra teologija“.

Rašytoja, atsidūrusi naujoje, brandesnėje gyvenimo ir kūrybos stadijoje, stovi prieš labai didelį iššūkį.

„Draugas“ man buvo atradimas

Rašytoja Renata Šerelytė taip pasisakė apie josios ryšį su šimtmetį švenčiančiu dienraščiu: „‘Draugas’ – tas laikraštis man buvo atradimas. Su juo mane supažindino Aldona Žemaitytė, kultūrinio priedo redaktorė. Ji ir įtraukė mane į šitą veiklą. „Draugas“ yra kitoks, negu laikraščiai Lietuvoje, kur straipsniai užsakomi, tendencingi, vieni prieš kitus... ‘Draugas’ yra tolerantiškas laikraštis. Tai krikščioniška – leisti pasisakyti kitaip galvojantiems.“

Viešųjų pokalbių metu rašytoja ieškojo atviro ir tiesioginio pokalbio su atsilankiusiais į susitikimą su ja. Mielai atsakė į klausimus ne tik apie savo kūrybą, bet ir apie „Draugo“ kultūrinį priedą. Na, ir susilaukė klausimų visokiomis temomis: kokia naudojama lietuvių kalba, bendradarbiai, straipsnių temos ir kt. Atsiradus ryšiui su rašytoja iš Lietuvos, buvo net pasiūlyta steigti šiuolaikinių Lietuvos rašytojų knygų skaitymo klubą.

Vedamuosiuose yra atsakymų

Viešuose pokalbiuose nebuvo užsiminta apie rašytojos paskelbtus vedamuosius ir straipsnius. Juose ji dažnai atkreipia dėmesį į jos romanuose iškeliamus nuasmeninimo, nužmoginimo ir net asmens sužlugdymo klystkelius bei tiesius kelius, ką daryti, kaip dvasia pasikelti, kaip nežlugdyti savęs nei kitų. Štai keli pavyzdžiai: „Šiandienos krikščionio credo“ (2009.02.28), „Kelias išminties link“ (2009.04.18), „Atsiverti ir išgyti“ (2009.05.16), „Kasdienišką krikščionybę“ (2009.05.30), „Mokslinė fantastika ir krikščionybė“ (2009.06.06), „Reikia turėti vilties“ (2009.06.13) ir kt.

Viešnagės susitikimo įspūdžiai

Paprašyta pasidalinti savo įspūdžiais iš viešnagės Čikagoje, sugrįžusi į Vilnių, Renata Šerelytė taip atsakė: „Jaučiausi labai gerai, tarsi būčiau namuose. Tam, aišku, padėjo ir Loretos bei Svajūno Timukų jaukūs namai ir bendravimas. Ir, be abejo, šiltas vietos lietuvių bendruomenės sutikimas. Atsikračiau slogios įtampos ir rudeninės depresijos, grįžau laiminga ir linksma... na, Lietuvoje galbūt tokia ilgai nebūsiu, turbūt greitai įeisiu į ‘normalias vėžes’, tai reiškia, užgrius visokie rūpesčiai ir lietuviškų laikraščių brukama ‘siurrealybė’, tačiau stengsiuosi kuo ilgiau išlaikyti tą šiltą ir jaukų įspūdį, parsivežtą iš Čikagos.“

O šioje Atlanto pusėje, bent Čikagoje, ne vienas prisipažino, kad jame išliko gyvas rašytojos vaizdas, kuris parodo, kaip ir ką ji mąsto, rašo, kuria ir kuo gyvena.

Ar vaizdai tie ryškės, ar ryšiai stiprės, ar priežastys įtampai ir depresijai mažės tiek vienoj, tiek kitoj Atlanto pusėje? Ar vis labiau žmonėmis tapsime?

DU SONETAI IŠ RAUDONOS KNYGOS

viena žvaigždė nutolus nuo kitos
atstumą baisy ne erdvės bet laiko
ir šituos tarpus tuštumos šaltos
užpildo tai ko žemė nebelaiko

išnykę žvėrys paukščiai ir ropliai
atšalęs molis palei Dievo kojas
ir Dievas pats tam molyje giliai
tartum akmuo ir tas akmuo galvoja

ar aš galiu pakilt dar ar galiu
kaip maro paukštis kaip dvasia žolių
kurių supančiotas skenduolis tykiai guli

ar pamatys mane ar išsigąs
ar mano pranašas supras
ir skelbs mane kaip tekantį mėnulį

* * *

iš kurgi tu šviesos šaltini liūdnas
aplink naktis lyg karstas tik dvasia
jos dangtį kilstelt bando tamsoje
švieti neryškiai tartum baltas lubinas

tarsi ištirpus pilnatis dubenyje
dabar iš jos pilki šešėliai geria
tą šviesą be kurios išskleist negali
medinio pumpuro net kapo lelija

ir cementiniai angelai sparnų nepakelia
ir žodžiai ant akmens nebeišsakomi
pavirsta laikraščio nesunaikinama žinia

bet kada nors nuskris tie angelai siaubingieji
perėję kaukoles sėdynėmis sustingusiom
ir liks tiktai šaltinis po žeme

K. Jazbučio ir R. Šerelytės pokalbis.

Jono Kuprio nuotr.

„Tik gyvendamas dėl kitų, pats gyvensi tikrą ir visavertį gyvenimą“

Pokalbis su kino režisieriumi **Gyčiu Lukšu**

KARILĖ VAITKUTĖ

Gytis Lukšas – vienas iškiliausių Lietuvos kino kūrėjų, žinomas savo filmais „Virto ažuolai“ (1976), „Mano vaikystės ruduo“ (1977), „Vasara baigiasi rudenį“ (1982), „Vakar ir visados“ (1984), „Žalčio žvilgsnis“ (1990), „Mėnulio Lietuva“ (1997). G. Lukšas taip pat ilgą laiką yra Lietuvos kinematografinių sąjungos pirmininkas. Jo kūryba ir darbai 2006 metais buvo įvertinti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi. Šią savaitę su kino režisieriumi susitikti ir jo naujausią filmą „Duburys“ pamatyti turėjo proga ir Čikagos bei jos apylinkių lietuviai.

– Esate žmogus, kuris, regis, visą savo gyvenimą skyrė kinui. Kaip pasirinkote savo profesiją?

– Turiu pasakyti, kad tikrai ne iš karto pasirinkau savo profesiją. Buvo įvairiausių klaidžiojimų metai. Nuo penkerių buvau mokomas muzikos, ir mano likimas buvo nuspręstas – būsiu muzikantas. Man neblogo sekėsi. Baigiau muzikos mokyklą – fortepijono klasę. Vėliau mokiausi muzikos aukštesnėje muzikos mokykloje. Tiesa, labai neilgai. Po to bandžiau muziką rašyti pats ir net maniau, kad būsiu kompozitorius. Bandžiau stoti į muzikos akademiją, bet man buvo pasakyta, kad reikėtų šiek tiek daugiau pasiruošti harmonijos srityje. Vėliau įstojau mokyti italų kalbos Leningrado universitete. Dėl to, kad ten važiuo mokyti mergaitę, kuri man labai patiko. Ir kad jai nebūtų liūdna ten mokyti, aš važiuočiau padėti jai laikyti egzaminus. Iš neturėjimo ką veikti laikiau egzaminus kartu. Mane priėmė, jos ne. Tuo mūsų draugystė baigėsi. O jeigu jos nepriėmė – kam man ta italų kalba? Mano tėvai tuomet sakė, kad šitaip besiblaškydamas aš baigsiu kur nors gatvėje šlavėju. Tiesa, muzika man pagelbėjo pirmaisiais metais po mokyklos – dirbau koncertmeisteriu įvairiose vietose. Kai atsidarė Jaunimo teatras, mane pakvietė dirbti ten. Buvau priverstas bendrauti su daugybe aktorių, stebėti spektaklius, įvairių režisierių repeticijas. Beje, tai dariau ir vaikystėje, nes mano mama – aktorė.

Žiūrėjimas į tai, kas vyksta scenoje, mane visuo met hipnotizavo, bet kartu man kažko ten trūko. Jau tuo metu galvojau, kad žiūrovas gali turėti teisę pasirinkti ir matyti kokio nors vieno žmogaus veidą stambiu planu, o kitų visai nematyti, tik girdėti jų balsus už kadro. Galbūt iš vienos pusės aktorystė, scena, prisilietimas prie to nuo vaikystės, o iš kitos pusės, apribojimas scenos rėmais, labai nedideliu jos gyliu ir butaforiniais medžiais bei jūromis manyje pagimdė norą užsiimti kažkuo panašiu, bet tuo, kas suteikia daugiau galimybių. Galbūt tai mane pastūmėjo pasirinkti kino režisieriaus profesiją, nors realybėje viskas buvo daug paprasčiau: staiga, impulso apimtas, gulėdamas ligoninėje parašiau kažkokius apsakymus, režisūrinio scenarijaus nuotrupas ir pasiūniau į Maskvą, į išankstinį kūrybinį konkursą, kuris yra būtinas, nes tik po jo gali pateikti dokumentus priėmimui. Konkursą praėjau, bet manęs nepriėmė į Kinematografijos institutą Maskvoje, nes tuo metu buvo būtina dviejų metų darbo patirtis, o aš jos neturėjau. Kitais metais vėl bandžiau, bet nepavyko. Ir tik trečiais metais vėl praėjau konkursą. Buvau vienintelis kurso studentas iš Lietuvos. Man buvo labai lengva mokyti. Per kelerius metus persikau keliose disciplinose per kelis kursus. Tačiau mano pasiūlyti scenarijai egzaminų komisijai pasirodė fašistiniai, antitarybiniai ir mane net teisė katedros teismas, norėdamas pašalinti be teisės ginti diplomą. O baigėsi viskas tuo, kad tie, kurie mane teisė, paskui man išrašė diplomą su pagyrimu.

– Kas teikia daugiausiai džiaugsmo kuriant kiną?

– Kuriant kiną mane labiausiai džiugina galimybė bendrauti su daugybe įvairiausių profesijų ir įvairiausių charakterių žmoniu. Kartais pagalvoju – kas man svarbiau, ar pats filmas, ar tas gyvenimas, kurį aš gyvenau, kurdamas filmą? Turbūt tas gyvenimas, tas ryšys su žmonėmis, nes kinas savyje suvienija

daugybę menų – ir literatūrą, ir daile, ir fotografiją, ir muziką, ir aktorius meną, ir visą sudėtingą garsų pasaulį. Tai nuostabus dalykas. Žmonės, atėję su manimi dirbti, įneša kažką savo, kažkuo praturtina. Jie visi yra būtini, nes visų jų dėka ir gimsta tai, kas vadinama filmu. Bendravimas su žmonėmis yra pats didžiausias džiaugsmas. Štai kodėl, kai filmas būna užbaigtas, arba kai žinai, kad šiandien nufilmuosi paskutinį kadra, būna liūdna, apima tuštuma, kurią greitai užpildyti būna labai labai sunku.

– Ko kine techniškai negalėjote daryti prieš dvidešimt metų, bet galite dabar?

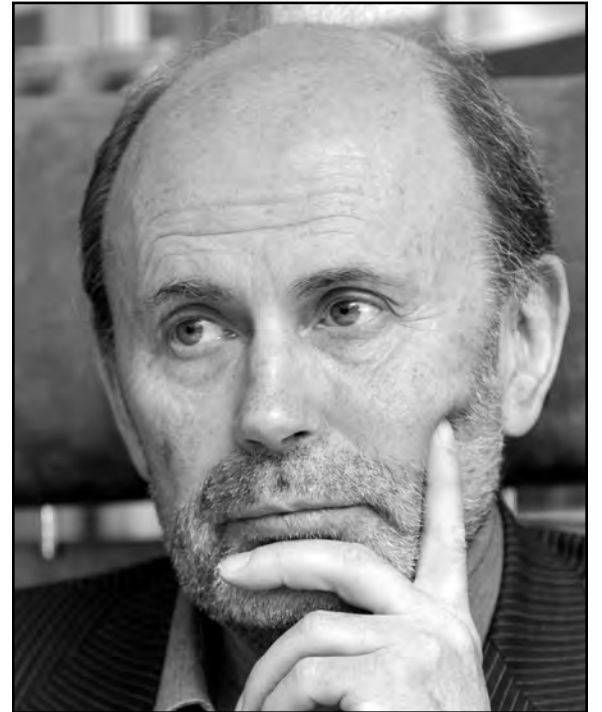
– Labiausiai ir greičiausiai keičiasi technika. Todėl ir filmavimo technikos pasiekimų yra daug. Patobulėjo ir filmavimo kameros, ir apšvietimo aparatūra, ir garsą įrašanti aparatūra. Ar tikrai visuomet visu tuo naudojotės? Lietuvą dauguma naujovių pasiekia pavėluotai arba dar iš viso nėra pasiekusios. Bet aš turiu ir savo požiūrį į visa tai. Taip, dabar jau galima kompiuteriu padauginti masinės scenos dalyvių skaičių dešimt kartų ir atrodo, kad kadre yra tūkstantinė minia. Taip, galima tuščioje erdvėje kompiuterio dėka pastatyti pilį, tvirtovę arba net miestą, ir jis atrodo kaip tikras. Daug ką galima pakeisti kompiuteriu. Bet negalima joku kompiuteriu pakeisti to, kas man buvo ir tebėra svarbiausia ne tik kine, bet mene apskritai – žmogaus ryšio su kitu žmogumi, subtiliausių dviejų žmonių santykių niuansų gamos. Taip, šiuolaikinė filmavimo technika galima sukurti daugybę specialiųjų efektų, bet ką daryti man, kai man jų nereikia? Man pats didžiausias specialusis efektas galbūt yra moters akies voko ar lūpų capučio virptelėjimas. Ir aš noriu, kad tai taptų specialiuoju efektu, nuo kurio žiūrovas irgi aikteltų, jam kiltų kažkokia emocija. Visuomet mėgau tokią meną, kuris įsiziūri į žmogų, į žmonių santykius kaip pro padidinamąjį stiklą. Tada nieko kito nebereikia.

– Kokios yra šiandienio kinematografo bėdos? Ką, Jūsų nuomone, reikėtų daryti, kad jų nebūtų?

– Galiu kalbėti tik apie lietuviško kino problemas. Pagrindinė problema yra pati banaliausia – lietuviškas kinematografas blogai finansuojamas. Blogiausiai Europos Sąjungoje, nors esame ES valstybė. Esame pačioje paskutinėje vietoje pagal pinigų skaičių, skirtą kino filmų kūrimui. O juk reikia ne tik kurti filmus. Reikia ir mokyklos, kuri ruošytų specialistus. Tai mokyklai reikia šiuolaikinės techninės bazės, kad studentai mėgintų daryti savo filmus. Be to, yra kino paveldas. Juo reikia rūpintis, jį reikia restauruoti. Tam taip pat reikia lėšų. Galų gale, reikia kokios nors vienos institucijos, kuriai kinas būtų vienintelis ir pats svarbiausias dalykas. Esame vieninteliai Europoje, kurie neturime tokios institucijos. Daugybė metų siekiame, kad būtų įkurta, bet kol kas jos nėra. O patį didžiausią nerimą man kelia tai, kad išnyksta profesijos. Manoma, kad kiną dabar gali daryti bet kas, bet kaip. Mobilioju telefonu nufilmavus kokią nors apygražę mergelę, kuri sukalbės apytikrą tekstą, pateikti kaip meną yra tas pats, kaip pateikti maisto pakaitalus vietoj tikro maisto. Yra menas ir yra meno pakaitalai. Nerimą kelia tai, kad išnyksta riba. Televiziją žiūrintis ar į kino teatrą einantis žmogus pradeda nebesuvokti, kad jis vietoje meno yra maitinamas meno pakaitalais. Štai kur yra pats didžiausias pavojus mūsų kultūrai ir mūsų menui. Visais laikais buvo mėgėjiškas, gatvės menas ir aukštasis, profesionalusis menas, ir niekam neatidavo į galvą juos suplakti į krūvą, kaip kokią kiaušiniene, o pas mus, deja, šiuo metu tai akivaizdžiai vyksta.

– Koks Jūsų filmas ar projektas buvo Jums įdomiausias ar kuo nors ypatingas?

– Gal tai buvo filmas „Vakar ir visados“. Mes su Marcelijumi Martinaičiu ir vėliau prisijungusia Veronika Povilioniene sugalvojome padaryti filmą apie mūsų kultūros šaknis, apie mūsų senąsias tradicijas, papročius, pradant IX amžiumi, ir bandant parodyti amžinąjį dienos ir nakties, gyvenimo ir nakties ratą. Filmui reikėjo ypatingo specialaus pasiruošimo: reikėjo labai daug perskaityti, labai daug išgirsti, su

Kino režisierius G. Lukšas

labai daug kuo bendrauti. Aš labai dėkingas tiek Marcelijui, tiek amžiną atilsį nuostabiai mokslininkei etnologei Angelei Vyšniauskaitei. Jos dėka man atsivėrė magiškas pasaulis. Tai galima pavadinti dvasios archeologija. To negaliu užmiršti iki šiol. Šį filmą naudojo kaip mokymo priemonę net keliuose pasaulio universitetuose, kuriuose buvo mokomasi senųjų Europos kultūrų. Pas mane buvo atvykęs ir mane labai apstulbinęs Sorbonos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto profesorius, prašydamas naujos filmo „Vakar ir visados“ kopijos, nes senoji buvo visiškai sudilusi studentams berodant. Tai buvo tikrai įdomus projektas ir gal vienintelis toks.

– Jūsų dukte, žentas, trys anūakai gyvena Floridos valstijoje, JAV. Tikriausiai galvojote apie tai, ką žmogui reiškia gyventi tarp dviejų kultūrų, kalbų, papročių?

– Galvojau apie tai ir prisiminiau, kad kažkada mes gyvenome penkiolikos respublikų šeimoje, tarp daugybės kultūrų, kalbų ir papročių, su kuriais susidurdavome kiekviename žingsnyje. Aš tai pabandžiau pavaizduoti savo naujausiame filme „Duburys“. Čia personažai kalba dviem kalbom vienu metu. Vieni – lietuviškai, kiti – rusiškai. Nes taip ir buvo. Atsimenu, kai vaikas būdamas atvažiuodavau į Klaipėdą ir su tėvais nueidavome į valgyklą ar restoraną, padavėjas klausdavo rusiškai, o mes užsisakinėdavome lietuviškai. Jis užsirašinėdavo. Mes puikiai supratome rusiškai, jis puikiai suprato lietuviškai. Mes kiekvienas kalbėjome savo kalba, ir tai netrūkdė mums susikalbėti ir bendrauti. Ir taip būdavo beveik visose viešose įstaigose. Didelio konflikto dėl kelių kalbų aš pats nejutau. Mano anūakai Amerikoje taip pat tikrai nejunta jokio konflikto. Jie išmoko anglų kalbą visiškai nesuprasdami, kad ją mokosi, kaip ir aš kažkada visiškai nesuprasdamas, kad mokausi, išmokau rusų kalbą kieme bežaisdamas su vaikais. Gyvenimo tarp kitų kultūrų sudėtingumas, matyt, priklauso nuo žmogaus charakterio, jo vidinių savybių, jo jautrumo, jo sugebėjimo prisitaikyti. Žinau tik vieną receptą – svetimų kalbų žinojimas padaro pasaulį didesniu, o svetimų kultūrų suvokimas žmogų padaro turtingesniu. Žinoti, mokėti reikia labai daug. Bet viso to reikia tik dėl vieno dalyko – kad liktum pačiu savimi. Svarbiausia yra išlikti tokiu, koks esi. Prie nieko nesitaikyti, nieko nemėgdžioti. Tik tada tu būsi įdomus ir reikalingas kitiems. Tik tada tave gerbs ir vertins, kur tu bebūtum.

– Ką galėtumėte pasakyti apie žmones, kurie išvažiuoja iš savo krašto gyventi kituose kraštuose? Kaip apibūdintumėte šiandieninius išėivius?

– Galiu tik spėlioti, kad išėivija įvairiais laikais buvo labai marga. Kažkada žmonės bėgo iš Lietuvos ieškodami darbo. Kaip keista, kad po šimto metų Lietuvoje vėl tas pats. Buvo laikas, kai žmonės bėgo nuo represijų, nuo siaubo, nuo smurto. Nepriklausomybės pradžioje kai kurie žmonės bėgo iš Lietuvos, norėdami išvengti baudmės, bėgo kriminaliniai elementai – žmonės, kuriems Lietuvoje būtų buvę pavojinga pasilikti. Bet jie tokiais ir ten išliko, ir ten jie darė

Nukelta į 8 psl.

Also sprach Petravičius...

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Viktoras Petravičius – vienas iškilusių XX a. lietuvių grafikų. Jo kūryboje į tvirtą mazgą susimezga ryškiausios XX amžiaus nacionalinės dailės gijos, kryžiuojasi bendrosios jos kryptys. Nuolat kisdama ir atsinaujindama, Petravičiaus grafika išliko vientisa, paženklinta ta pačia gaivališkos individualybės žyme. Atrodo, kad visa tai buvo tik vakar, nors rugsėjo 10 d. sukako 20 metų, kai mirė šis ypatingo talento kūrėjas. Šia proga nutariau pašnekinti žmogų, labai artimą dailininkui Viktorui Petravičiui – jo dukrą, Čikagoje gyvenančią Izidą von Braun.

– Kiek žinau, Jūs, Izida, Petravičių pirmagimė, karo metų vaikas. Kokie Jūsų ankstyviausi prisiminimai apie tėvelį?

– Neatsimenu, kaip bėgom iš Lietuvos, nes buvau dar mažas vaikas. Atmintyje užsifiksavo Vokietijoje bekuriantis tėvas. Jis leisdavo man stebėti, kaip dirba. Skaitydavo man knygas apie meną ir rodydavo menininkų sukurtus darbus. Jis labai mėgo gamtą. Anksti ryte mane pažadindavo ir kopdavom į kalnus grybauti. Išpjaudavo sau ir man po didelę lazda, kad lengviau būtų eiti. Miške tėvelis leisdavo man klykauti, rėkauti, šokinėti kiek tik pajėgiu. Sakydavo: „Miške gali rėkti ir bėgioti, bet kai grįžti namo, būk gera ir klausyk mamos“. Prisipažinsiu – buvau didelė neklaužada.

– Šeimoje buvote keturi vaikai. Jūsų sesuo Armida mirė būdama vos ketverių, o jauniausias brolis Petras žuvo traukinio avarijoje. Kokį pėdsaką tos mirtys paliko Petravičiaus kūryboje?

– Petro mirtis tėvą ištrėmė į juodosios kančios pasaulį, kurį galėjai pajusti ir jo darbuose. Jis ilgai kentėjo praradęs mylimą sūnų. Net nenorėjo, kad mes puoštume Kalėdų eglutę. Pasaulis visai šeimai atrodė netikras, niūrus ir liūdnas.

– Septintajame dešimtmetyje buvo madinga tiesiog „teplioti“ dažus ant drobės. Tą bandė ir Petravičius, tačiau tik laikinai. „Modernusis menas“ prie jo nelipo?

– Jis buvo modernus, bet tuo pačiu ir klasikinis. Tai nepaprasto talento žmogus, ir tai atsispindėjo visose meno srityse. Nuo pat studentavimo dienų dirbdavo kitaip. Visada kurdavo ką nors nauja, nematyta, nežinoma. Jis buvo Petravičius – neimitavo kitų. Toks išliko iki pat mirties. Profesorius Galdikas laikė jį savo „protege“, džiaugdamasis Petravičiaus Dievo duotu talentu.

– Prisimenu, kaip Viktoro mokinė dailininkė Magdalena Stankūnienė pasakojo, jog Petravičius ją visad ramindavo: „Būk kūrybiškai drąsi, nebijok ir ženk pirmyn“ ... O gyvenime, ar jis irgi buvo tokio ryžtingo nusistatymo ir charakterio?

– Viktoras visada drąsiai žengdavo pirmyn – ne tik mene, bet ir gyvenime. Jis kūrė iš sielos ir širdies. Nenuostabu, jog savo paveikslus regėdavo mintyse prieš perkeldamas juos ant popieriaus ar drobės.

– Toks originalumas – palaima ar prakeikimas?

– Tai tikra Dievo palaima. Petravičius tikėjo Dievu. Ne kiek menkesnį įkvėpimą jam suteikdavo gamta bei žmona Aldona. Buvo įsitikinęs, jog gamta alsuoja dvasia. Jį taip pat inspiruodavo Lietuva bei lietuvių tautosaka. O kad suprastum Petravičiaus stiprų tikėjimą, tereikia pažvelgti į jo religinius paveikslus, ypač „Paskutinį Dievo teismą“.

Skulptūra „Aldona“ (žmonos atminimui) 1985 m.

– Ar tiesa, kad galėjai tapti Petravičiaus draugu tik tada, jeigu jo „nebijojai“?

– Bijok nebijojęs – visada galėjai tapti Petravičiaus draugu. Tačiau jis įtakodavo draugus savo pozicijai gyvenime. Petravičius turėjo stiprų charakterį. Jis gerbdavo stiprius žmones ir pats nebijojo išreikšti savo nuomonę ir pasakyti tiesą.

– Kiek žinau, Petravičius pasižymėjo sumanumu. Kartą Vokietijoje negalėjo įsigyti medžio savo raižiniams, tad namuose nulupo linoleumą nuo grindų. Žodžiu – svarbu daryti, nepaisant būdų ir priemonių?..

– Gyvenome tuomet dideliame name, skirtame pabėgėliams. Tėvas pirmiausia pradėjo lupti linoleumą miegamajame iš po lovos, paskui įsidrąsino ir lupo toliau. Iš tų linoleumo atplaišų jis sukūrė šedevrus. Kai inteligentiškas savininkas apsilankė savo namą ir sodą, Petravičius jį pasikvietė vidun ir parodė savo darbus. Jis prisipažino išlupęs linoleumą. Vokietis nepyko, išgyrė didelio formato atspaudus ir parodėsi tėveliui: „Lupk tą linoleumą toliau ir kurk savo meną“.

– Koks buvo Jūsų gyvenimas Čikagoje, Claremont gatvėje?

– Gyvenimas toje gatvėje buvo labai įdomus. Susirinkdavo pas mus daug įžymių menininkų, rašytojų, muzikų. Beje, ten, Claremont gatvėje, žuvo mūsų Petriukas. Ir tragedija aplankė šiuos namus, apklojo juodu mirties apsiaustu gyvenimą ir kūrybą.

– Tačiau ten nebuvo amžiams įsikurta – 1979-taisiais Petravičių šeima persikraustė gyventi į Mičiganą – arčiau gamtos, bet toliau nuo draugų, Viktoro studentų, pagaliau gerbėjų?..

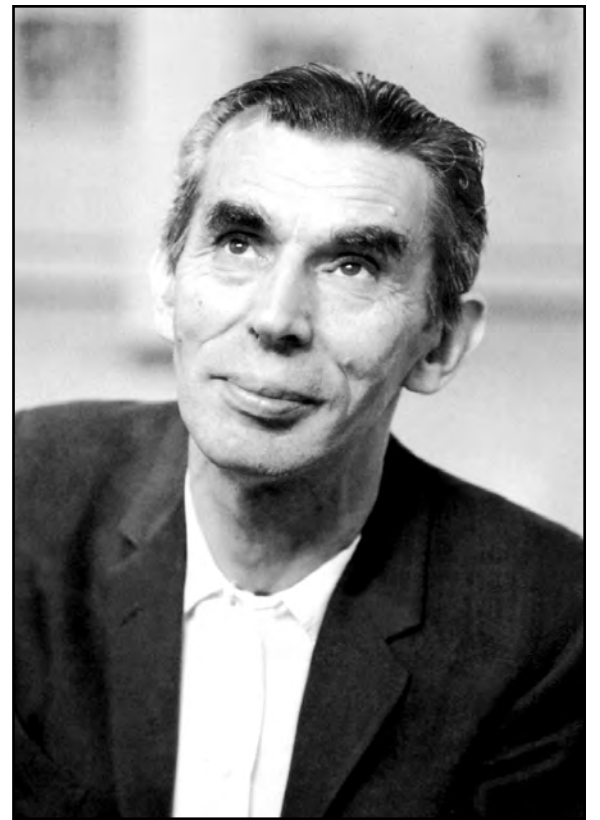
– Tėvai persikėlė gyventi į Union Pier. Mamai buvo geresnis oras prie Mičigano ežero, nes jos plaučiai buvo silpni. Ji sirgo emphysema. Tėvelis tada nežinojo, kad ir jo plaučiai nesveiki – tik vėliau sužinojo apie plaučių vėžį. Jam Union Piere patiko. Jis tiesiog atsigaudavo pušų, ežero ir savo sukurtų iš medžio kamienų miško deivių ir dievaikių kaimynystėje.

– Jis mėgo braškes...?

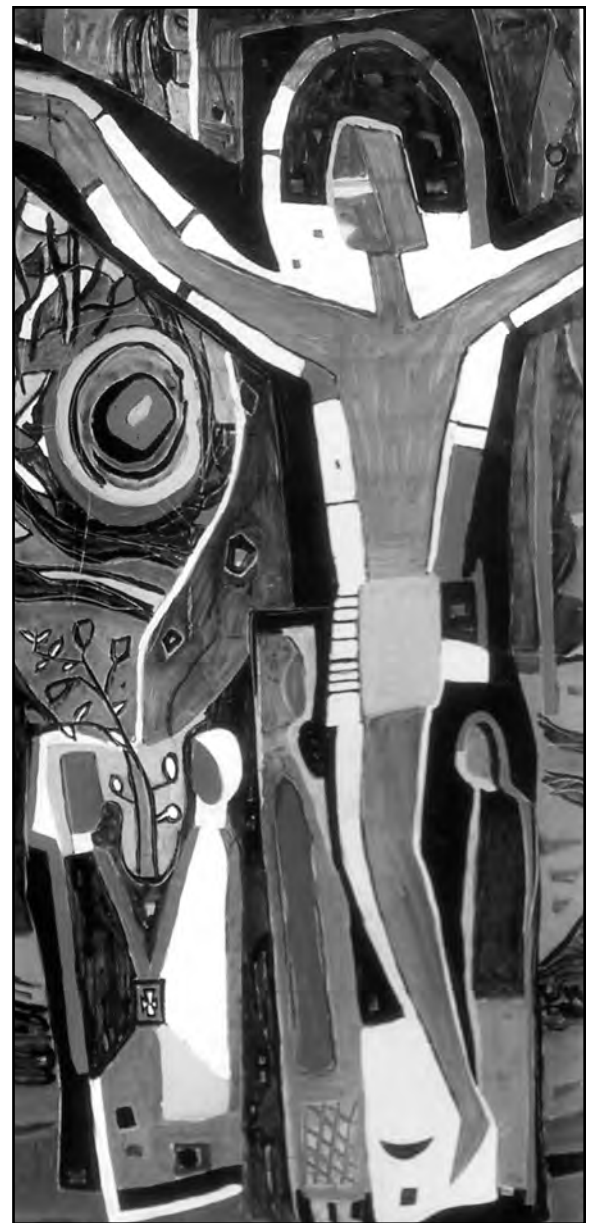
– Tėvas turėjo didelį daržą Union Piere. Kasdien anksti ryte atsikėlęs išeidavo rauti piktžolių. Kai mama smarkiai sirgo, tėvelis teigdavo, kad ravėjimas jį ramina. Prinokusias braškes išplakdavo su cukrumi ir grietinėle ir duodavo mums valgyti. Sakydavau – nevalgysiu, nes nepatinka tai, kaip jos atrodo. Bet kai tėvas išeidavo iš kambario, slapta ragaudavau. Oi, kaip būdavo skanu! Vynuogės irgi „augino“. Prisimenu, studijavau Kalifornijoje ir grįžau namo žiemą Kalėdų šventėms. Buvo pasnigę. Tėvas rodo per langą ir sako: „Manai, kad tik Kalifornijoje auga vynuogės? Pažvelk ir pamatysi, kad Čikagoje taip pat“. Mama juokiasi, o aš tikiu tuo, ką sako tėvas. Mama paragino: „Nueik į lauką ir pažiūrėk“... Išeinu, ir pasirodo – tėvas kiekvieną vynuogių kekę atskirai buvo pririšęs prie krūmo. Darbavosi valandų valandas – tai pokštininkas! Bet tai mano tėvas!

– Tragiški pokario išgyvenimai – Tėvynės praradimas, vaikų netektys įtvirtino Viktoro dailėje biblinę tematiką. Kiek vėliau dvasinę Petravičiaus būseną labiau atspindėjo Nukryžiuotojo motyvas. Ar Viktoras buvo tikintis žmogus?

– Jis buvo giliai tikintis žmogus, tačiau retai eidavo į bažnyčią – nebent Kalėdų ar Velykų proga. Ir vis dėlto angelai, nukryžiuotasis Jėzus Kristus, Mergelė Marija, šventieji dominuoja daugelyje jo darbų. Aš būdavau labai laiminga, kai tėvas per šventes mane palydėdavo į bažnyčią. Jam buvo svarbu per Kalėdas priartėti prie prakartėlės – prie mažyčio Dievuliuko, Marijos, Juozapo, piemenėlių, Trijų karalių figūrėlių. Jis mokindavo mus, vaikus, kad Betliejaus prakartėlė yra svarbiausias Kalėdų simbolis, nes joje gimė Kristus!

Viktoras Petravičius
Čiurlionio galerijoje Čikagoje 1964 m.

„Nukryžiuotasis“. 1971 m.

– Ne paslaptis – ryškūs ir erotiniai pėdsakai...?

– Studijuodamas Paryžiuje, Viktoras matė daug gražių moterų. Jį žavėjo Dievo sukurtas gražus kūnas. Kaip gamta, taip ir kūnas turi būti atviras. Man asmeniškai labai patinka Petravičiaus erotiniai paveikslai, kūrinių bei skulptūros. Tėvas mane išmokino, jog gražiu kūnu reikia didžiulis.

– Kuris jo darbas Jums labiausiai prie širdies?

– Man patinka visi tėvo darbai. Atsimenu, jis teigė, kad nėra sukūręs blogo darbo. Jo kūrinių man visi tarsi tėvo vaikai, būtent dalis jo paties. Kiekvienas jo paveikslas kasdien ir mane skirtingai prabyla. Ypač mėgstu jo juodai baltą triptiką „Pavasaris“, o taipogi jo nutapytus mūsų šeimos portretus.

Nukelta į 8 psl.

Pokalbis su kino režisieriumi Gyčiu Lukšu

Atkelta iš 6 psl.

nusikaltimus, ir juos persekiojo tų kraštų, į kuriuos jie pabėgo, teisėjai. Graudžiausia, kad dabar, bent jau ši rudenį, išvažiuoja patys geriausi, patys gabiausi, pabaigę studijas, įsigiję labai reikalingas gimtai šaliai specialybes. Bet juk tėvynė su jais elgiasi kaip pikta pamotė! Susiduriu su paradoksu, kai geriausieji yra nereikalingi. Gal tai sąmoninga? Nežinau, baisu net apie tai mąstyti.

Manau, kad šiandieniniai lietuviai išėivijoje – tai labai marga minia, kurioje žmonės vieni kitų nesuranta. Vieniems svarbiausia bet kokia kaina ir bet kokiomis priemonėmis uždirbti pinigų. Kitiems labai sunku prigyti ir todėl atsiranda įvairios depresijos. Bet vis tiek ir tie negrįžta, laukia, kol tėvynėje pagerės. Jie kasdien girdi arba skaito nesibaigiančius gąsdinimus viskuo ir visada. Niekas nesako ir nerąšo, kad imkim ir visi kartu darykim, kad būtų geriau. Niekas nesako, kad jūs visi iki vieno esate reikalingi. Kai išvažiavusieji to negirdi, tai jie ir negrįžta. Surantu ir tuos garbaus amžiaus žmones, kurie sugrįžta tam, kad pasiliktu. Čia vėl tas amžinas ratas, apie kurį kalbėjome filme „Vakar ir visados“.

– Koks Jūsų mėgstamiausias lietuviškas žodis, koks nemėgstamiausias?

– Niekada nesu apie tai susimąstęs. Bet pagalvojęs, galiu pasakyti, kad man labai gražus lietuviškas žodis „pasaulis“. Kokia nuostabi mūsų tauta. Kaip ji nuostabiai sugalvojo pavadinti tą nelabai gerai pažįstamą, neaprepiamą žemės rutulį. Jokia tauta tokio gražaus ir tokio paprasto žodžio, įvardinančio žemę, neturi. O lietuviai turi. Pasaulis. Po saule. Visi mes – po saule. Ir nuo jos priklausomi. Ir be reikalo kartais užmirštame, kad kokie juodi bebūtų debesys ir kiek daug jų bebūtų, virš jų yra saulė ir ji vis tiek mus pasiekia. O nemėgstamiausio žodžio tai ir

nėra. Yra tik daug dar nežinomų mano kalbos žodžių.

– Ar turite kokį nors posakį ar *moto*, kuriuo vadovaujatės?

– Tikrai neturiu. Man visuomet atrodė, kad koks nors posakis ar *moto* reikalingas kokiai nors partijai, besistengiančiai patraukti, suvienyti. Aš tiesiog gyvenau savo gyvenimą ir tiek. Tačiau galėčiau pasakyti, kad dabar vis labiau suprantu, kad iš tikrųjų gyvenimi tik tada, kai gyvenimi dėl kitų. Tik gyvendamas dėl kito žmogaus, pats gyvensi visavertį ir tikrą gyvenimą.

– Papasakokite apie paskutinį savo filmą „Duburys“. Kodėl šį filmą norėjote statyti, kiek laiko truko visas procesas?

– Norėjau statyti todėl, kad perskaičiau Romualdo Granausko romaną, kurį jis man padovanojo, ir buvau sužavėtas. Pagalvojau iš karto, kad pagal tą romaną galėčiau sukurti mažiausiai tris visiškai skirtingus filmus. Po to paprasčiau leidimo, po to parašiau scenarijų, po to bijojau, ką rašytojas pasakys apie scenarijų. O jis nepasakė beveik nieko, tik akys buvo kažkokios paburkė. Jis tepasakė: „Tai dabar daryk, ką nori, ir daugiau manęs nieko nebeklausk, ba jau tau patart aš nieko nebegaliu.“

Kiek laiko truko? Daug ilgiau, negu reikėjo. Mažų mažiausiai ketverius metus. Vien dėl pinigų stygiaus, vien dėl dirbtinų pertraukų. Reikėjo laukti, kad kažkur galėsi tą filmą nufilmuoti. Laukti, kol bus laisva montazinė, kad sumontuotum filmą. Paskiau – kol bus laisva garso studija, kad galėtum sutvarkyti filmo garsus. Paskiau – kol Lenkijos laboratorijose ateis eilė spausdinti, tvarkyti filmo negatyvus, daryti kopijas. Savo laboratorijos neturime, o artimiausia vieta, kur tai galima padaryti, yra Varšuva. Galima, žinoma, ir kitur, tačiau Varšuvoje truputį pigiau. O paskiau dar laukti, kol filmo platintojai nutars, kada yra geriausias laikas parodyti filmą.

– Ar esate patenkintas rezultatu?

– Dabar jau galiu sakyti, kad esu, nes filmas jau buvo parodytas. Ir ne tik Lietuvoje. Specialiai žiūrėjau sėdėdamas salėje kartu su žiūrovais ir mačiau, kaip jie žiūri filmą, kaip reaguoja. Prieš kelias dienas grįžau iš Estijos. Ten vyko tarptautinis festivalis „Black Nights“. „Duburys“ varžėsi su kitų Baltijos valstybių filmais. Seansas buvo vėlai vakare, filmo peržiūra baigėsi pusę dvylikos. Aš žiūrovams pasakiau, kad filmas bus ilgas ir kad, jei kas nors norės išeiti, gali išeiti. Tačiau pasibaigus filmui, nė vienas žiūrovas nebuvo išėjęs. Negana to, jie panoro kalbėtis, ir mes kalbėjome 40 minučių. O salėje buvo pati mišriausia publika: estai, rusai, kinai, japonai, danai, švedai, žmonės iš Pietų Afrikos Respublikos, iš Lotynų Amerikos šalių. Ir visi jie suprato filme rodomą istoriją. Galbūt todėl, kad ji tikra. Štai kodėl aš dabar jau turiu teisę būti patenkintas rezultatu. „Black Nights“ festivalyje mano filmas tarp Baltijos valstybių filmų buvo įvertintas kaip geriausias ir laimėjo pagrindinį prizą, o filmo operatorius buvo pripažintas geriausiu operatorium.

– Kokie tolesni Jūsų planai?

– Per vasarą parašiau scenarijų naujam vaidybiniam filmui. Pavadinau jį „Vyro gyvenimas rudenį“. Kažkada mano bičiuliai danai pasiūlė atkreipti dėmesį į vieno jų rašytojo kūrinį. Tas kūrinys atitiko tai, ką jau seniai norėjau padaryti – pastatyti filmą, kuris pasakotų apie meno žmonių, apie kultūros žmonių gyvenimą.

Mano parašytas scenarijus dabar yra išverstas į anglų kalbą. Ar bus filmas, kada jis bus? Nežinau. Prodiuseriai pradeda ieškoti pinigų. Gal tie patys danai parems? Gal tai bus bendras darbas? Nežinau. Viliuosi. O dar dabar jau pradėdau galvoti apie paskutinį ir geriausią R. Granausko romaną „Rūkas virš slėnio“. Užsiminiau Romualdui, kad jeigu dar turėčiau jėgų ir laiko, norėčiau tą filmą padaryti. Na, bet mes abu tik šiek tiek susigraudinę patylėjome. Tai tiek. □

Also sprach Petravičius...

Atkelta iš 7 psl.

– Mane visą laiką žavėjo Viktoro tapyba, skulptūra, net mozaika. Ar jis yra prasitaręs, kodėl liko ištikimas grafikai?

– Petravičius kūrė viską – teatro dekoracijas, religinį meną, bažnytinius vitražus, portretus, skulptūrą, mozaiką, akvarelę bei grafiką. Ko gero, jam buvo lemta gimti grafiku, nes labai mylėjo medžius bei jų stiprią dvasią. Jis atsiguldavo pievoje Union Piere, žiūrėdavo į dangų, klausydavosi vėjo linguojamų pušų liūliavimo ir jausdavosi labai turtingu.

– Petravičius tikėjo „į didelį savo žvaigždės sužibėjimą“ ir skelbė savo kūrybos nepriklausomybę („Nėra įtakų mano mene. Aš esu Petravičius“). Ar jis buvo toks ir šeimoje – visagalis valdovas?

– Ką tėvas pasakydavo – šventa. Jei ką darydavom ne taip, reikalavdavom ranką pabučiuoti ir atsiprašyti. Bet jis tuo pačiu buvo juokingas. Pasisodindavo mane ant sofos ir sakydavo: „Aš esu aš, o tu esi tu“... Gi aš jam: „Ne, tėvai – aš esu aš, o tu esi tu“.

– Viktoras nustojo produktyviai dirbti po žmonos Aldonos mirties 1985-taisiais...

– Taip – tai tiesa. Palūžo jis po šios netekties. Pats mirė po ketverių metų, o per mamos laidotuves išpėjo, kad ir jis greit mirs ir nori tokio pat karsto – žodžiu „viskas taip pat, kaip Aldonai“. Gyventi jis nebenorėjo – teigė, kad gyvenimas pasibaigė ir kad jis pats jau miręs. Bet visai kurti nenustojo. Jis sukūrė Aldonos statulą su ypatingai didele širdim ir karūna. Tokiu būdu bendravo su savo širdies karaliene Aldona. O gal Dievo meilė nušvito ir per netektį jis buvo įkvėptas sukurti dar seriją stiprių darbų.

– Galiu pasidžiaugti, jog mūsų šeimoje yra išlikęs pats paskutinis, 1989 m. Petravičiaus kūrinys – be pa-

adinimo ir neužbaigtas. Jame – keturi besitraukiantys asmenys. Fone – pilis, jaučiai... Ar ką nors žinote apie šį paveikslą?

– Petravičius nesakė, kas atvaizduota tame paskutiniame jo paveiksle. Klausdavom manęs – „Ką tu ten matai“? Sakydavom – neklausk manęs, o sakyk, ką tu pati matai“... Man pasirodė, kad ten Mort d' Arthur vežantis karalių ir tuo pačiu tarsi patį Petravičių į mirtį.

– Atsimentat tėvelio mirties valandą?

Izida von Braun su savo tėveliu Viktoru Petravičiumi bei dukrelėmis Larana ir Lisana.

– Tėvelis man sakė: „Niekada nesužinosi, kaip Tave ir jus visus mylėjau“... Kai mirė savo namuose Union Piere, jo mažyčiai vaikiai Erik, Jared, Adomas, Larana ir Lisana išbėgo į kiemą, priskynė daug laukinių gėlių ir apkaišė visą jo lovą.

– Ir tas jo atmintinas baltas kostiumas, tarsi jis būtų išskridęs į Dangų su angelais?

– Mano mama pasakojo, kad prieš karą Lietuvoje tėvas vaikščiodavo su baltom kelnėm ir baltu švarku po senelių dvaro laukus ir piešdavo darbininkus. Mėgdavo baltai apsirengti ir Paryžiuje. Vėliau, gyvendant Amerikoje, mama jam nupirko baltą kostiumą, kurį jis labai mėgo. Jis vilkėjo tą baltą kostiumą savo paskutinėje parodoje Midwest Museum of American Art Elkhart, Indianoje. Su tuo baltu kostiumu ir spalvingais havajietiškais marškiniais jis ir buvo palaidotas.

– O Amžinybėn jis atsigulė Pine Grove kapinaitėse – netoli nuo savo namų Union Piere ir toli nuo Kauno, Paryžiaus, Freiburgo ar net Čikagos?

– Pine Grove yra mažos, niekad nerakinamos kapinaitės. Jam tas patiko. Ten palaidota ir jo mylima žmona. Juodo granito paminkle iškaltas paties Petravičiaus darbas – Šv. Marija su septyniais durtuvais širdyje. Tai įrodo, kaip jis mylėjo savo žmoną, o tuo pačiu tikėjo į gailėtingą Dievą.

– Kokį visuomet atsiminsit savo tėvelį?

– Paskutiniai mano tarti žodžiai prie tėvelio karsto buvo:

Ačiū už meną,

Ačiū už meilę,

Ačiū, kad Tu buvai mūsų Tėvas.

Petravičius mylėjo savo žmoną ir vaikus. Kai atvykom į Ameriką, jis dirbo fizinį darbą fabrike. Pasakui pradėjo studijuoti meną De Prato studijoje. Jis kūrė Lietuvai, tvirtindamas: „Kai nutrūks komunizmo vergijos grandinės, tie darbai liks Lietuvai ir mano vaikams“. Jis buvo unikalus žmogus – išdidus, stipraus charakterio, tačiau geros širdies, linksmas, protingas, labai talentingas ir teisingas. □